

celoti določena. Motivi v ljudskih pravljicah so iz preteklosti, motivi v ljudskih pripovedkah so iz polpreteklosti ali zgodovinskega sveta. Liki in dogodki v njih so lahko nestvarni, mitični ali pravljичni, vendar so povezani s konkretnim geografskim in/ali socialnim okoljem (Cerkniško jezero, Strunjan, Triglav). Jezik v pravljicah in pripovedkah je poln stilemov oz. stilno zaznamovanih jezikovnih sredstev, npr. nižje pogovoren (ratati), ekspresiven (skopulja), poln pomanjševalnic (bratec), dvojnih pomanjševalnic (pastirčička) in narečnih izrazov (ma, škol, valkanija). Nekatere pravljice in/ali pripovedke so poganskega (ajdovska deklica, rusalka, sojenice, sončni bog, velikani), druge krščanskega izvora (angel, bog, cerkev, hudič, sveta maša, oltar, zlodej). V nekaterih pravljicah in/ali pripovedkah je najpogostejši vzorec »home – away – home« in končni cilj dozorevanje glavne književne osebe ali literarnega lika v pravljici in/ali pripovedi, v kasnejših pravljicah in/ali pripovedkah je glavni cilj sociološki – postati bogat (Povodni mož v Krki). Besedila, ki temeljijo na modelu ljudske pravljice, imajo najpogostejše srečen konec in so optimistična, besedila, ki temeljijo na mitskem izročilu, najpogostejše nimajo srečnega konca in so pesimistična. V pravljичnih besedilih je čarobna pomoč zagotovljena, v pripovedkah ne. Urednica Irena Cerar Drašler je večino pravljичnih besedil priredila in povzela na osnovi izvirnega besedila. S tem se je lotila posega, s katerim se je približala mlademu naslovniku in hkrati oddaljila od izvirnika.

Ključni cilj ljudski pravljic je dozorevanje književne osebe v smislu doseganja integracije (Martin Krpan, Peter Klepec), v poznejših besedilih je glavni cilj postati bogat (Mlinar), postati kralj, poročiti se s kraljičino in dobiti pol kraljestva, kar govori o času nastanka teh besedil – fevdalizmu. Glavne književne osebe so patriarhalne, usmerjene na prepad

me revnimi in bogatimi, pametnimi in neumnimi, poštenimi in nepoštenimi. Morala in etika temeljita na patriarhalnem pogledu. Družinski izletniški vodnik »Pravljичne poti Slovenije« je izjemna stvarna in literarna knjiga oz. poliliterarna, ki jo lahko uporabljajo doma in/ali v šoli, ustreza starosti mladih in odraslih uporabnikov, skladna je z znanstvenimi spoznanji literarne stroke, metodično didaktično oblikovana ter estetsko in vizualno vrhunska – s stvarnimi in literarnimi informacijami. Ob koncu bi omenila, da gre za pogumen, literarno in estetsko kakovosten poskus, za katerega upamo, da je le prvi del v seriji tovrstnih knjig.

Milena Mileva Blažič

STO IN ŠE VEČ NAJBOLJŠIH IZ ŠESTDESETIH LETNIKOV CICIBANA

Vse najboljše, Ciciban: sto in še več najboljših iz šestdesetih letnikov Cicibana. Izbrala in uredila Slavica Remškar, Mladinska knjiga Založba, 2005

Revija *Ciciban* je ena izmed najbolj kakovostnih revij za otroke z eno izmed najdaljših tradicij, ne le v Sloveniji, ampak tudi v svetu. Zasnova revije je nastala ob koncu druge svetovne vojne maja 1945, ko so se zbrali Josip Ribičič, Oskar Hudales, Albert Širok, Zorka Peršič, mladinka Maja in Iztok ter Kristina Brenkova. Današnjemu bralcu si je težko predstavljati slabe okoliščine, v katerih je nastajala dobra revija za otroke. Daljnosežni cilj ustanoviteljev je bil, da učenci v prvem, drugem in tretjem razredu osnovne šole dobijo svoj list oziroma revijo, ki naj bi jo ustvarjali najboljši ustvarjalci. Vizija se je uresničila – v obdobju šestdesetih let je izšlo več kot šeststo števil in 40.000 strani. V reviji so objavljali takratni kla-

siki slovenske mladinske književnosti in mladi ustvarjalci, ki so danes sodobni klasiki: Ela Peroci, Kristina Brenkova, Tone Pavček, Kajetan Kovič, Niko Grafenauer, Svetlana Makarovič idr.

Pričujoča antologija *Vse najboljše, Ciciban* je sestavljena po kronološkem kriteriju, kar pomeni, da so avtorji uvrščeni po časovnem zaporedju objavljanja, kar bralcu omogoča vpogled v literarnozgodovinski razvoj slovenske mladinske književnosti. Tako je nastala zbirka stotridesetih besedil sedemdesetih avtorjev, od tega je šestdeset slovenskih in deset tujih. Največ je avtorskih besedil, nekaj pa je tudi ljudskih pesmi in pravljic, med njimi šest slovenskih (*Sonce jaše, Kuhana sekira, Jaz tudi, Peteršiljček, Vsem ljudem nikoli ne ustrežeš, Kako je zenica odgnala razbojnike*). Med avtorji so klasiki (Levstik, Župančič, Ribičič, Kosovel, Černejeva), prevladujejo takrat še neuveljavljeni, danes pa reprezentativni avtorji: v petdesetih letih E. Peroci, M. Mihelič, M. Cerkovnik, B. Jurca, V. Brest, L. Kovačič, v šestdesetih letih K. Kovič, N. Grafenauer idr., v sedemdesetih letih (K. Kovič, N. Grafenauer, B. Jurca, D. Zajc, L. Suhodolčan, idr.), v osemdesetih N. Grafenauer; S. Makarovičeva, M. Manček, P. Suhodolčan, v devetdesetih A. Rozman Roza, L. Praprotnik Župančič, B. Štampe Žmavc, A. Štefan, po letu 2000 pa perspektivni mladi avtorji, npr. Cvetka Sokolov, Peter Svetina idr.

Iz antologije je razvidno, da gre za dvojnega naslovnika – mladega in odraslega bralca, katerima je antologija namenjena. Urednica Slavica Remškar je v antologiji nadaljevala tradicijo prejšnjih urednikov revije *Ciciban* (J. Ribičič, A. Vajngerl, L. Krakar, A. Šinkovec, Z. Vrščaj, B. Jurca, L. Suhodolčan, B. Jurca, J. Šmit, B. Kos, N. Bucik), med katerimi so bili eni bolj, drugi manj literarno usmerjeni, zato se tudi v konceptih revije poznajo različni pristopi. Antologija je zbornik najboljših leposlovnih stvaritev.

Zagotovo se bodo našli kritiki, ki bodo opozarjali, da določeni avtorji, besedila, ilustratorji manjkajo. Antologije, leksikoni, enciklopedije vedno temeljijo na določenih merilih izbora, ki poleg številnih kriterijev morajo upoštevati predvsem kakovostni presežek. Morda bi drugi uredniki izbrali druga besedila oziroma upoštevali druga merila, pomembno dejstvo pa je, da je *Cicibanova* antologija sociocentrično usmerjena v naslovnika in da ni egocentrično zagledana vase. Revija *Ciciban* je prispevala h kanonu slovenske mladinske književnosti, marsikomu je dala prostor, ki ga morebiti ni znal ali ni zmozel izkoristiti, zato je antologija *Vse najboljše, Ciciban* literarnozgodovinska antologija slovenske mladinske književnosti, ki čaka še svojo literarnozgodovinsko in literarnoteoretično monografijo. Revija *Ciciban* se zagotovo srečuje s sodobnim fenomenom, in sicer, da primanjkuje mladinskih avtorjev, ne le tistih, ki so na 'časnem ustvarjanju za otroke', ampak pristnih in kakovostnih ustvarjalcev. Generacija sodobnih klasikov je bila izjemno močna (Kovič, Pavček, Zajc; Grafenauer, Novak, Makarovičeva, idr.). Po letu 1990 so ilustratorji postali močnejša stran izvirne slovenske mladinske književnosti (Marija Lucija Stupica, Zvonko Čoh, Alenka Sottler, Matjaž Schmidt, Lila Prap idr.) ne le zato, ker živimo v času vizualne kulture. Pomembno dejstvo je tudi, da Založba Mladinska knjiga uresničuje plemenito poslanstvo spodbujanja izvirne slovenske mladinske književnosti, in to kljub potrošniško usmerjeni naravnosti družbene realnosti.

Če podrobno preberemo besedila med leti 1945–1950, so socialne stiske povojnega časa bile bolj vidne v likovnem, manj pa v leposlovnem delu. V 50-tih letih je nekaj realističnih besedil, ki posredno govorijo o socialnih problemih časa (Ela Peroci, Marja Cerkovnik, Vida Brest), v 60-tih se socialni prostor širi,

delno je viden premik iz vaškega (M. Cerkovnik) v mestno okolje (N. Grafenauer), v 70-tih se tradicionalna vzgoja postopoma spreminja, otrok je v šoli (B. Jurca), dobi pravico do igre (D. Zajc, L. Suhodolčan, N. Grafenauer), lahko je navihan (S. Pregl), v 80-tih je manj literarnih besedil in več poučnih, nekatera govorijo o poklicih, s tem poudarjajo selitev iz ruralnega v urbano okolje, v 90-tih prevladuje pesniška igra (B. A. Novak), otroci so nagajivi, igrivi, radovedni; končno so dobili sobo, vendar so v njej sami, zato je veliko uspavank; v začetku 21. stoletja je izrazit avtorski pristop (ilustrator in pisatelj sta ista oseba), veliko je domišljijских besedil, subverzivnosti ali estetike grdega (A. Rozman Roza), poetičnih besedil (B. Štampe Žmavc), ponovnega interesa za ljudsko izročilo (A. Štefan), nadvlade likovnega (L. Prap) nad literarnim gradivom, kar so vse značilnosti postmodernizma v slovenski mladinski književnosti, nazorno, kratko, jedrnato in pregledno prikazane tudi v antologijski izdaji *Vse najboljše, Ciciban*. Kot stalnica se pojavljajo spominska besedila avtorjev, ki skozi nostalgичno perspektivo pogleda na otroštvo mlade-

mu bralcu želijo pokazati tudi drugačno, svoje otroštvo (J. Ribičič, M. Cerkovnik, K. Brenkova, B. Jurca, J. Bitenc idr.).

Antologijo odlikujejo tudi izjemne ilustracije genarcijsko zelo različnih ustvarjalcev (Maksim Gaspari, Tone Kralj, Marlenka Stupica, Jože Ciuha, Marjanca Jemec - Božič, Ančka Gošnik - Godec, Lidija Osterc, Milan Bizovičar, Jelka Reichman, Marjan Manček, Marija Lucija Stupica, Jelka Godec Schmidt, Alenka Sotler, Daniel Demšar, Mojca Cerjak, Zvonko Čoh, Lila Prap, idr.). Številni med njimi so nagrajeni tudi s prestižnimi mednarodnimi nagradami (Marlenka Stupica, Marija Lucija Stupica, Alenka Sotler, Lila Prap idr.). Kakovostna glasba za otroke je sestavni del *Cicibana*, ki spodbuja slovenske skladatelje k ustvarjanju novih glasbenih del za otroke (Janez Bitenc, Mira Voglar, I. Štuhec). Razmerje med literarnimi in poučnimi vsebinami je delno nakazano tudi v antologiji, kjer je kar nekaj besedil s poučno vsebino (B. Kos: Miha riše ..., P. Kovač: C-Č zgodbe), najdemo lahko tudi slikopis sodobne oblike (J. Šmit - I. Seljak, K. Brenkova - D. Demšar.), strip (M. Manček, D. Demšar). Poleg glavnega

Revija Ciciban je bila ob šestdesetletnici izhajanja odlikovana z zlatim redom za zasluge za uspešno delo pri vzgoji in izobraževanju otrok. To je priznanje za vse umetnice in umetnike, pedagoginje in pedagoge ter urednice in urednike, ki so revijo ustvarjali v tem dolgem obdobju. Cilj revije je bil že od vsega začetka, da otroci dobijo svoj list, v katerem bodo objavljali najboljši pisatelji. Umetniške ilustracije so bile vsa leta pomemben del revije. Ciciban je literarna revija in kljub številnim zabavnim didaktičnim nalogam temeljno poslanstvo ostaja posredovanje kakovostnih pesmi, zgodb, pravljic in dramatizacij. Jedro revije so umetnostna besedila, uredništvo želi spodbujati izvirno slovensko mladinsko književnost in ilustracijo. Pomembno je, da v vsaki številki najdemo vsaj eno delo, ki presega zgolj svoj čas in obogati zakladnico slovenske umetnosti za otroke.

literarnozgodovinskega ali kronološkega kriterija je opazen še literarnoteoretičen kriterij. V antologiji prevladujejo pripovedna besedila, in sicer ljudske (J. in W. Grimm; slovenske ljudske) in avtorske pravljice ter kratke sodobne pravljice; ljudske (Sonce jaše) in avtorske pesmi (K. Kovič, M. Košuta, T. Pavček, N. Grafenauer idr.); kratka realistična proza (V. Brest, B. Jurca, M. Cerkovnik, K. Brenk, J. Ribičič, idr.), dramatizacije (rezijanska ljudska *Bedin in Bedina*, *Kuhana sekira*, *Prebrisana Lenčka*, idr.) ipd. Zastopana je tudi literarna vrsta ugank (O. Župančič, J. Šmit, M. Voglar). Motivno-tematsko so književna besedila vezana na doživljajski in domišljjski svet otrok; otrok je običajno glavna književna oseba. Poleg otrok pogosto nastopajo poosebljene živali (kužki, miši, muce in medvedki), poosebljene igrače (punčke), poosebljeni predmeti iz narave (hruška, pomlad, snežaki), poosebljeni nebesni predmeti (sonce, zvezde) in izmišljena bitja (krojaček Hlaček, pošast Mici, škrateljčki idr.).

Pomembne prelomnice pri reviji *Ciciban* so zagotovo 1996/97, ko revija dobi prilogo *Za starše*, in letnica 1998, ko je ustanovljena revija *Cicido* za predšolske otroke od 2.–6. leta. *Ciciban* je bil letos ob šestdesetletnici izhajanja odlikovan z Zlatim redom za zasluge za uspešno delo pri vzgoji in izobraževanju otrok – torej vizionarski cilj iz leta 1945 je uresničen in dokazuje, da lahko najboljše stvari nastanejo tudi v najslabših okoliščinah. Revija za šolske otroke v prvem triletju *Ciciban* se je v dolgem šestdesetletnem razvoju posodabljala, zrcalila družbeni čas, prikazovala idealizirane podobe otrok in družine, realistične podobe in tudi, čeprav manj, problemsko podobo. Nekajkrat, posebej v prilogah za starše, je preizkušala strpnost slovenske družbe z uvajanjem t. i. problemskih tem: nasilje nad otroki, posvojeni otroci, ločene družine, rojstvo otroka, prevodi, ki so razburkali slovensko javnosti. V slovenski

družbi obstaja nazadnjaško prepričanje, da je otroštvo potrebno idealizirati, prikazovati boljše in lepše, kot je v resnici. V bistvu gre za nostalgичno pojmovanje odraslih, ki imajo skonstruirano podobo otroka in otroštva, ki je daleč od realne. *Ciciban* objavlja tudi problemsko tematiko in je preko slovenske mladinske književnosti odličan seizmograf družbe za čas od leta 1945, ko so se spreminjale družbene ureditve, uredniški koncepti in 'papirnati tigri'. Generacije in generacije otrok so zrastle ob *Cicibanu*, ki je več kot literarna revija, zato lahko rečejo: »Berem *Ciciban*, torej sem!«

Milena Mileva Blažič

KNJIŽNA KULTURA 2005

Maja Breznik, Silva Novljan, Janez Jug, Aldo Milohnič, *Knjižna kultura 2005*. Knjige o knjigah. Knjižna zbirka Premiera 49. Ljubljana: Umco.

Rezultati raziskave *Bralne kulture v novih razmerah založniške produkcije*, ki jo je opravila raziskovalna skupina Mirovnega inštituta: Maja Breznik, Silva Novljan, Janez Jug in Aldo Milohnič, predstavljajo stanje na področju bralne kulture na slovenskem in s kritiko odpirajo pomembna vprašanja prihodnjega mesta in vloge slovenske knjige pri nas. Gradivo za raziskavo so zbrali v letih 2001 do 2003 v okviru ciljnoraziskovalnega programa »Konkurenčnost Slovenije 2001–2006« in ga strnili v dve daljši študiji o vlogi založništva in o delovanju knjižnic, ki sta skupaj objavljeni v leta 2005 natisnjem delu *Knjižna kultura*. Zanimivo poročilo o raznih dejavnikih, ki vplivajo na knjižne objave in na branje na Slovenskem, prihaja k nam v času, ko v številnih literarnih sistemih in na univerzitetnih oddelkih za književnost v razvitem svetu